

Ársskýrsla 2011

Að vanda var unnið að fjölmörgum verkefnum í almannavarnadeild ríkislögreglustjóra árið 2011, en starfsemin var sérstaklega yfirgripsmikil framan af árinu. Enn var verið að vinna að enduruppbyggingu og endurreisn samfélagsins á Suðurlandi eftir Eyjafjallajökulsgosið, þegar eldgos varð í Grímsvötnum með miklu öskufalli á Suðausturlandi, sem bregðast þurfti tafarlaust við. Þá varð mikið jökulhlaup í Múlakvísl sem hreif brúna á Þjóðvegi eitt með sér sem setti samgöngur í uppnám.

Grímsvatnagosið. Eldgos hófst í Grímsvötnum í Vatnajökli 21. maí 2011 og var Samhæfingarstöðin í Skógarhlíð virkjuð með fullri áhöfn. Gosið var mjög öflugt og sást gosmökkurinn víða að á Suðurlandi og náði hann yfir 20 km hæð. Þjóðvegi 1 var lokað frá Vík í Mýrdal austur að Kvískerjum við upphaf gossins og vaktaður af lögreglu, þar sem hætta var talin á jökulhlaupi. Hlaup fylgdi ekki eldgosinu en síðast varð hlaup frá Grímsvötnum 31. október 2010 og hafði lítið vatn safnast fyrir í öskjunni. Öskufall var mikið aðallega suður og suðaustur af gosstöðvunum. Björgunarsveitir aðstoðuðu íbúa á svæðinu og dreifðu hlífðargleraugum og rykgrímum. Rauði krossinn opnaði fjöldahjálparstöðvar í upphafi gossins og starfseminni var haldið áfram í þjónustumiðstöð almannavarna á Kirkjubæjarklaustri. Gosið vakti mikinn áhuga innlendra og erlendra fjölmiðla og mynduðu upplýsingafulltrúar ráðuneyta og Slysavarnafélagsins Landsbjargar fjölmiðlahóp í samvinnu við almannavarnadeildina í Björgunarmiðstöðinni og aðstoðuðu við upplýsingagjöf. Einnig var opnuð fjölmiðlastofa á Kirkjubæjarklaustri. Viðbragðsteymi ferðaðþjónustunnar kom saman og samhæfði aðgerðir sínar vegna eldgossins.

Þjónustumiðstöð almannavarna. Eftir að ljóst varð að öskufall frá Grímsvötnum var mikið suður og suðaustur af eldsvöðvunum var ákveðið að opna þjónustumiðstöð vegna eldgossins á skaðasvæðinu. Þjónustumiðstöð var opnuð í grunnskólanum á Kirkjubæjarklaustri þann 25. maí undir umsjón almannavarnadeildarinnar. Þjónustumiðstöðvar hafa gegnt mikilvægu hlutverki í skipulagi almannavarna í endurreisnarstarfi eftir hamfarir bæði í jarðskjálftanum á Suðurlandi 2008 og eldgosunum á Fimmvörðuhálsi og í Eyjafjallajökli 2010. Verkefni þjónustumiðstöðvanna er að veita almenningi, fjölmiðlum, stofnunum og hlutaðeigandi aðilum upplýsingar og þjónustu vegna hamfaranna og jafnframt að vinna með stjórnvöldum að enduruppbyggingu skaðasvæðis. Strax var hafist handa við endurreisnina á svæðinu. Eldgosið hafði mikil áhrif á íbúa, eignir þeirra, atvinnulíf og umhverfi. Sauðburður var í fullum gangi, sem skapaði erfiðleika á mörgum bæjum. Áhersla var lögð á hreinsunarstarfið og reyndist það mjög umfangsmikið og ef vind hreyfði þurfti að hreinsa öskuna að nýju. Nokkur heimavatnsból eyðilögðust og þurfti að bora eftir vatni. Þjónustumiðstöðin var opin í umdæminu fram í nóvember s. l.

Vettvangskönnun og stöðumat. Í ljósi reynslunnar frá Eyjafjallajökulsgosinu var ákveðið að leggja heildstætt mat á áhrif og horfur strax við upphaf Grímsvatnagossins. Horft var til fjölmargra þátta sem gætu haft áhrif á líf, heilsu og samfélagið á áhrifasvæði gossins. Við matið var byggt á aðferðafræði Sameinuðu þjóðanna um áhrif hamfara á samfélagið (United Nations Disaster Assessment and Coordination). Í kjölfarið var unnin skýrsla fyrir ríkisstjórnina. Skýrslan var höfð til hliðsjónar í framhaldinu við samhæfingu viðbragða þeirra ráðuneyta, sem komu að uppbyggingunni vegna eldgossins. Þetta verkefni sannaði gildi sitt og verður slíkt verklag framvegis hluti af skipulögðum viðbrögðum við alvarlegum náttúruhamförum.

Jökulhlaup í Múlakvísl, Skaftá og Sveðju. Veðurstofan, vísindastofnanir og almannavarnadeild vöktuðu sérstaklega nokkrar ár vegna óróa á jarðskjálftamælum og hækkunar á vatnsyfirborði.

Jökulhlaup hófst í Múlakvísl aðfaranótt 9. júlí og var lögregluvakt fljótlega sett við ána. Snemma morguns tók brúna af Þjóðvegi 1 við Höfðabrekku en mikið flóð varð í ánni á örskammri stundu. Brúin var 128 metra löng og byggð árið 1991. Samhæfingarstöðin var virkjuð um leið og bakvakt almannavarnadeildar fékk boð frá Veðurstofu Íslands um hlaupið. Mýrdalsjökull var skilgreindur sem hættusvæði og umferð um hann bönnuð. Í öryggisskyni lýsti ríkislögreglustjóri yfir hættustigi í samráði við lögreglustjóranann á Hvolsvelli og í framhaldinu var ákveðið að rýma bæi í Meðallandi og Álftaveri. Rauði kross Íslands opnaði fjöldahjálparstöðvar í Vík og Kirkjubæjarklaustri og voru íbúar aðstoðaðir svo og ferðamenn, sem komust ekki leiðar sinnar. Síðar sama kvöld var hættustig fært niður á óvissustig og íbúar fengu að snúa heim. Næsta dag var hættusvæði á jöklinum minnkað til mikilla muna og var það einskorðað við suðausturhluta jökulsins. Eina hjáleiðin vegna rofs á hringveginum á þessu svæði er um Fjallabaksleiðir. Vegagerðin vann að vegabótum á Fjallabaksleið nyrðri og Dómadalsleið en bæði áætlanabifreiðar og stórir flutningabílar fóru þessa leið á meðan ekki var vegasamband um Mýrdalssand. Hálendisvakt Slysavarnafélagsins Landsbjargar (SL) var aukin á þessu svæði á meðan þessari aðgerð stóð. Viðbragðsteymi ferðapjónustunnar kom saman og samhæfði aðgerðir sínar.

Strax var hafist handa við byggingu nýrrar brúar og meðan á brúarsmíði stóð voru minni bifreiðar ferjaðar yfir ána á stórum vörubílum en farþegar fengu far með öflugri áætlanabifreið. Öryggisgæsla á svæðinu var í höndum lögreglunnar og hafði hún stuðning frá sveitum SL. Samskipti allra aðila voru byggðar á TETRA fjarskipum. Bygging bráðabirgðabrúar stóð yfir í eina viku og var umferð hleypt á brúna 16. júlí eða mun fyrr en áætlað var í fyrstu.

Þá kom hlaup í ána Sveðju sem rennur í Hágöngulón 12 – 13 júlí. Vatnsborð í lóninu hækkaði um 70 cm í hlaupinu. Einnig kom hlaup í Skaftá 28 – 29 júlí.

Rútuslys með ferðamenn. Sérútbúin áætlunarbifreið sem var í selflutningum með farþega yfir vaðið á Múlakvísl lagðist á hliðina í miðri ánni þ. 12. júlí. Alls voru 17 ferðamenn í bifreiðinni. Samhæfingarstöðin var virkjuð og björgunarsveitin Víkverji ásamt vakt björgunarsveita við vaðið komu ferðamönnum til hjálpar og Rauði krossinn opnaði fjöldahjálpastöð í Vík og á Klaustri og hlúði að farþegum og veitti þeim áfallahjálp.

Í byrjun ágúst varð óhapp á hálendinu er tékknesk langferðabifreið valt í Blautulónum, en 11 ferðamenn voru í bifreiðinni þegar hún valt. Tókst að bjarga farþegunum út um lúgu á þaki bifreiðarinnar rétt áður en hún sökk niður á um 10 metra dýpi. Rauði krossinn í Vík opnaði fjöldahjálparstöð og aðstoðaði farþega.

Æfingar – Flugslysaæfingar - hópsslysaæfingar . Á árinu voru flugslysaæfingar í Grímsey, á Hornafjarðarflugvelli og Gjögri. Unnið var eftir uppfærðum flugslysaáætlunum fyrir flugvöllina. Farið var yfir skipulag á slysavettvangi, umönnun og bráðaflokkun slasaðra, aðkomu að flugslysi, slökkvistörf og björgun. Að fræðslunni koma ráðgjafar frá almannavarnadeild ríkislögreglustjóra, ISAVIA, Slysavarnafélaginu Landsbjörg, Landspítala og slökkviliði Akureyrar. Í mars var neyðarstjórnun Landsnets

með stóra raunæfingu með aðkomu almannavarnadeilarinnar. Þar var verið að æfa atburði sem almannavarnadeildin gæti þurft að bregðast við í raun.

Í apríl var haldin umfangsmikil hópslysaæfing á Heilbrigðisstofnun Suðurlands. Æfð var móttaka 20 slasaðra einstaklinga og bráðaflokkun notuð á vettvangi. Á þessari æfingu var viðbragðsáætlun stofnunarinnar virkjuð og æft samkvæmt gildandi skipulagi almannavarna. Í sama mánuði stóð Læknadeild Háskóla Íslands fyrir hópslysaæfingu í húsnæði slökkviliðs höfuðborgarsvæðisins í Hafnarfirði. Skipulag almannavarna var lagt til grundvallar og fengu læknanemar innsýn í SÁBF neyðarskipulagið og hvernig það nýtist á stórslysavettvangi.

Tvær hópslysaæfingar voru haldnar á vegum almannavarnadeildarinnar í samvinnu við heimamenn haustið 2011, önnur var staðsett við mynni Fáskrúðsfjarðagangna Reyðarfjarðarmegin þann 17. september og hin var haldin í Víðidal, rétt við félagsheimilið í Víðihlíð þann 15. október. Þátttaka í báðum æfingum var góð en samtals voru þátttakandur á Reyðarfirði 136 og þátttakendur á æfingunni við Blönduós voru 156. Skipulag þessara æfinga var það sama og mikill undirbúningur var hjá stýrihópum í umdæmi lögreglunnar á Eskifirði og í umdæmi lögreglunnar á Blönduósi. Samhæfingarstöðin var virkjuð með lágmarksmönnun í æfingunum

Eftir æfingarnar var haldinn rýnifundur og rýniskýrslur gefnar út.

Í september tók fulltrúi almannavarnadeildar þátt í æfingu hjá norska sendiráðinu. Þátttakan fólst í að leika hlutverk íslenskra almannavarna og stjórnvalda í æfingastjórn í æfingu viðbragðsteymis norska utanríkisráðuneytisins.

Í nóvember og desember voru haldnar boðunar og viðbúnaðaræfingar vegna snjóflóða með Veðurstofu Íslands og heimamönnum á Austurlandi og Vestfjörðum.

Hringrásarbruni. Þann 12. júlí var Samhæfingarstöðin virkjuð vegna bruna í dekkjastæðum á svæði Hringrásar við Sundahöfn. Vindátt var suðlæg og vind lagði á haf út. Allt tiltækt slökkvilið SHS vann að því að ráða niðurlögum eldsins og jafnframt var aðgerðastjórn höfuðborgarsvæðisins kölluð til starfa í Samhæfingarstöðinni. Vegna hagstæðrar vindáttar kom ekki til rýminga í nærliggjandi hverfum og vel gekk að ráða niðurlögum eldsins.

Ráðstefnur, kynnisferðir og vinnufundir

NATO. Sóttur var fundur í almannavarnasamstarfi NATO. Á fundinum kynnti fulltrúi almannavarnadeildar verkefni og viðbrögð vegna eldgosins í Eyjafjallajökli. Miklar umræður voru um skipulag og viðbrögð aðildarríkanna og Íslendingum færðar þakkir fyrir góðar upplýsingar sem veittar voru í stöðuskýrslum frá Samhæfingarstöðinni. Skógarhlíð sem dreift var í gegnum samræmingarmiðstöð NATO.

Makviss upplýsingagiöf. Á vegum almannavarnastofnana á Norðurlöndunum var haldin alþjóðleg ráðstefna um markvissa upplýsingamiðlun í neyðarástandi (E. Crisis Communication). Haldin voru margvísleg erindi um reynslu þjóða af neyðarástandi og hvernig brugðist var við. Auk þess voru erindi fræðimanna sem kynntu rannsóknir um markvissa upplýsingamiðlun í neyðarástandi. Fulltrúi

almanavarnadeildar hélt erindi um miðlun upplýsinga og samskipti við fjölmarga aðila á meðan og eftir eldgosið í Eyjafjallajökli.

Ársfundur almannavarna í Noregi. Starfsmaður almanavarnadeildar sótti ársfund almannavarna í Noregi 17.-18. febrúar og flutti þar erindi um eldvirkni á Íslandi.

Nordred samstarfið. Tveir fundir voru sóttir í Nordred samstarfinu á árinu en Nordred er formlegt samstarf allra Norðurlandanna í björgunarmálum. Fundur var í Molde í Noregi í apríl og í framhaldinu var sameiginleg ráðstefna og æfing Nordred og RITS (samtök um björgun á sjó) um borð í Hurtigruten þar sem æfð voru viðbrögð við bruna um borð í farþegaskipi. Annar fundur var í Kaupmannahöfn í október þar sem m.a. var fjallað um viðbrögð Norðmanna við sprengju og skotárásunum í Ósló og Útey 22. júlí og hörmulegar afleiðingar þeirra. Þá voru lögð drög að undirbúningi að sameiginlegri Nordred ráðstefnu, sem haldin verður í Stafangri í Noregi haustið 2012.

Kynniferð til Nýja Sjálands. Fulltrúi almanavarnadeildar fór í júlí í heimsókn til Nýja Sjálands og kynnti sér viðbrögð vegna jarðskjálftanna sem urðu í borginni Christchurch. Umfang og afleiðingar jarðskjálftans voru gríðarleg og fróðlegt að sjá hvernig slíkur atburður getur haft áhrif á samfélag sem líkist því íslenska á svo margan hátt. Rætt var við fulltrúa viðbragðsaðila, matsmenn tjóna, yfirmenn Viðlagatryggingar Nýja Sjálands og stjórnendur almannavarna. Ferðin var farinn í samstarfi við Viðlagatryggingu Íslands og mun skila sér í breyttum áherslum í verklagi við undirbúning atburða í fjölmennari byggðum og við úrvinnslu tjóna sem ekki falla undir tryggingu Viðlagatryggingar. Í ferðinni var einnig haldin kynning fyrir almanavarnayfirvöld á viðbrögðum á Íslandi við eldgosunum í Eyjafjallajökli og Grímsvötnum.

Áhættuskoðun almannavarna. Lokið var við áhættuskoðun almannavarna á árinu. Verkefnið er mjög umfangsmikið og hefur verið unnið á síðustu fjórum árum. Verkefnið nær til alls landsins og hefur hvert lögregluumdæmi unnið áhættuskoðun fyrir sitt umdæmi. Þar var farið yfir helstu einkenni hvers umdæmis, náttúrufar, jarðfræði og samfélagsgerð um leið og helstu hættur voru skoðaðar og skilgreindar. Hættur voru síðan metnar eftir ákveðinni aðferðafræði og síðan var viðbúnaði í almanavarnakerfinu forgangsraðað í umdæmunum. Hvert umdæmi skilaði áhættuskoðun til almanavarnadeildarinnar og hefur verið gerð samantekt á helstu niðurstöðum fyrir öll 15 umdæmin. Þar kemur meðal annars fram hvernig umdæmin hafa metið áhættur vegna atburða frá náttúrunni, umhverfi, heilsu og helstu innviðum og samfélagsöryggi. Ekki hafa öll umdæmi metið allar áhættur sem áhættuskoðunin náði til heldur hafa þau valið áhættur sem talið er að geti haft áhrif í umdæminu. Umdæmin hafa greint fjölda atburða sem þarf að bregðast við og kemur fram brýn þörf fyrir hættumat, viðbragðsáætlanir og frekari greiningar. Þar má helst nefna veðurtengda atburði, eldgos, jarðskjálfta og ýmis konar flóð í flokki náttúruvár, hópslys, mengun, hættuleg efni og kjarr- og skógarelda í flokki heilsu og umhverfis og frekari greiningar á helstu innviðum samfélagsins og innbyrðis tengslum þeirra og vernd. Almanavarnanefndir hafa farið þess á leit við almanavarnadeildina að hún komi að gerð viðbragðsáætlana, sem settar voru í fyrsta forgang í áhættuskoðuninni. Vinna er þegar hafin vegna nokkurra áætlana. Þar má nefna viðbragðsáætlun vegna gróðurelda í Skorradal, áætlanir vegna hvalaskoðunarbáta á Húsavík, Vestmannaeyjaferjunnar Herjólf og ferjusiglinga á Seyðisfirði. Þá kom fram ósk frá öllum umdæmum á landsbyggðinni um að gerðar verði hópslysaáætlanir í umferðinni. Fyrsti

liður í þeirri vinnu voru hópslysaæfingar á Eskifirði og Húnavatnssýslu í september og október. Einnig er almannavarnadeildin aðili að stóru samstarfsverkefni Veðurstofu Íslands, Jarðvísindastofnunar háskólans, Landgræðslunnar og Vegagerðarinnar um heildarhættumat vegna eldgosa á Íslandi sem brýn þörf er á samkvæmt áhættuskoðuninni. Í framhaldi af áhættuskoðuninni verður farið í frekari greiningu á þeim atburðum sem umdæmin settu í forgang í samvinnu við umdæmin.

Cooperation for Safety (Co-Safe)

Vinnuhópurinn Co-Safe (Cooperation for Safety) sem styrktur er af Norðurslóðaráætlun Evrópusambandsins hélt sinn lokafund dagana 14. – 18. febrúar í Norsjö í Norður-Svíþjóð. Lokaverkefni hópsins var eins dags ráðstefna þar sem niðurstöður þessa verkefnis voru kynntar. Fulltrúi almannavarnadeildar var virkur fulltrúi í þessum hópi en Sjúkrahúsið á Akureyri leiddi vinnuna fyrir hönd Íslands. Auk Íslendinga sátu fulltrúar Finna, Skota og Svía í vinnuhópnum. Niðurstöður þessarar vinnu eru nú komnar út á myndbandi og í bæklingi og verða notaðar til áframhaldandi vinnu við að greina og bæta öryggi þeirra sem búa á norðlægum slóðum.

Viðaukar við sniðmát viðbragðsáætlana heilbrigðisstofnana. Heilbrigðisstofnun Þingeyinga og Heilbrigðisstofnun Vestmannaeyja luku endurgerð sinna viðbragðsáætlana samkvæmt sniðmáti almannavarnadeildar um útlit og uppsetningu og hafa nú flestar heilbrigðisstofnanir landsins innleitt sniðmát almannavarna við sína neyðaráætlanagerð. Fleiri áætlanir eru í burðarliðnum. Árið 2011 var gefinn út viðmiðunarlisti um búnað greiningasveita heilbrigðisstofnana. Almannavarnadeildin vann að gerð þessa lista í samvinnu við Landspítala og Landlæknisembættið. Þessi listi er viðauki nr. 1 í sniðmáti viðbragðsáætlana heilbrigðisstofnana og hefur verið sendur öllum heilbrigðisstofnunum. Á árinu var hafin vinna við gerð viðauka nr. 2 en það er gátlisti um sérstök verkefni heilbrigðisstofnana í hamförum. Áætlað er að ljúka gerð þessa lista árið 2012. Samstarfsaðilar almannavarnadeildar við þessa vinnu eru Sjúkrahúsið á Akureyri, Landspítali og Landlæknisembættið.

Innleiðing skipulags áfallahjálpar í hamförum

Allt árið var unnið að innleiðingu skipulags áfallahjálpar í hamförum en það var undirritað í október 2010. Haldnir voru fundir í öllum lögregluumdæmum og í árslok var búið að mynda samráðshópa áfallahjálpar alls staðar á landinu. Í hverjum hópi eiga sæti fulltrúar heilbrigðisþjónustu, Þjóðkirkju, Rauða kross deilda og félagsþjónustu sveitarfélaganna. Árið 2012 verður haldinn fræðslufundur með fulltrúum allra þessara hópa.

Virkjun Samhæfingarstöðvarinnar árið 2011

Samhæfingarstöðin var virkjuð 61 sinni árið 2011. Stöðin var virkjuð 15 sinnum vegna aðgerða eða æfinga á vegum almannavarnadeildar en 47 sinnum vegna aðgerða á höfuðborgarsvæðinu, þá var ein æfing á vegum annarra í stöðinni. Lengsta aðgerðin á árinu 2011 var vegna eldgossins í Grímsvötnum. Samhæfingarstöðin var virkjuð 21. maí kl. 18:31 og var hún að störfum fram til 30. maí eða í tæpa níu sólarhringa.

Á vegum almannavarnadeildar var stöðin virkjuð tvisvar vegna flugatvika, einu sinni vegna eldgoss, einu sinni vegna óveðurs, einu sinni vegna jarðskjálfta, fimm sinnum vegna annarskonar atburða og sex sinnum vegna æfinga.

Flest atvikin sem brugðist var við á höfuðborgarsvæðinu voru vegna leitar að týndu fólki eða þjörgunar á fólki sem var á ferð utan alfaraleiðar. Þá voru nokkur tilvik vegna óveðurs og/eða ófærðar.

Fræðsla fyrir áhöfn Samhæfingarstöðvar

Sveinbjörn Dúason sjúkraflutningamaður flutti erindi fyrir áhöfn samhæfingarstöðvar í mars. Efni erindisins var rútuslysið í Reykjadal 27. ágúst 2010 auk þess sem Sveinbjörn fór yfir rekstur sjúkraflugs á Íslandi og tiltækan búnað. Í apríl var þjálfun vegna nýrra tölva í Samhæfingarstöðinni.

Fundur í vísindamannaráði

Enginn formlegur fundur var haldinn í vísindamannaráði almannavarna fyri hluta árs en ráðið kom saman að hluta nær daglega meðan á eldgosinu í Grímsvötnum stóð 21. maí til 30. maí. Þá kom hluti ráðsins saman þann 10. júlí vegna hlaups í Múlakvísl. Heildarfundur vísindamannaráðs var haldinn 13. júlí bæði vegna hlaupsins í Múlakvísl og vegna hlaups í Sveðju sem gekk fram í Hágöngulón. Þá var reglulegur haustfundur vísindamannaráðs haldinn 3. október. Á þeim fundi var farið yfir jarðskjálftavirkni síðustu missera og horfur varðandi eldstöðvar.

Sérfræðingaskipti Evrópusambandsins. Á vegum almannavarna Evrópusambandsins er starfrækt áætlun um sérfræðingaskipti, Exchange of Experts. Almanna- varnadeild ríkislögreglustjóra sér um verkefnið hér á landi. Viðbragðsaðilar frá lögreglu- nni, Slysavarnafélaginu Landsbjörg og almannavarnanefndum tóku þátt verkefninu á árinu og fóru í kynningarferðir m.a. til Noregs vegna snjóflóðavarna og viðbragða við snjóflóðum, til Þýskalands í þjálfunarbúðir í leit og björgun og til Hollands og Bretlands vegna flóðaæfinga. Auk þess fóru félagar í alþjóðasveit Landsbjargar á námskeið á vegum almannavarna Evrópusambandsins. Í september kom ítalskur almannavarnasérfræðingur, á vegum áætlunarinnar til Íslands og kynnti sér starf almannavarnadeildarinnar í tvær vikur.

Efling almannavarnadeildarinnar. Á árinu var ákveðið að efla almannavarnadeildina. Tveir starfsmenn frá sérsveit ríkislögreglustjóra komu til liðs við deildina seinni hluta ársins auk þess sem auglýst var eftir verkefnastjóra. Ljóst er að fjölbreytt verkefni eru framundan í almannavarnadeildinni.